

Isprăvile dramaturgice ale unui „logofăt de taină“

S-a stins, **nonagenar** – se născuse la 9 martie 1906 –, scriitorul Radu Boureanu. Până acum, când scriu aceste rânduri, **slabe ecouri** a deșteptat trecerea lui în neființă. Nu neapărat **ca să conturb** discreția mediatică, însăiez niște notații cărora mă gândesc să le dau, totuși, turnura unui articol de dicționar. Dacă, sub osânda mai știu eu cărui blestem, dicționarele la care trudesce de amar de ani nu ajung să apară, măcar în presă să încerc să mă despăgubesc.

Așadar... Radu Boureanu era fiul scriitorului Eugen Boureanu (cu „I“ final), din prima căsătorie a acestuia cu o anume domnișoară Michel, franțuzoaică de origine, profesoară la Institutul Pompilian, unde băiatul urmează clasele primare. Arătos, distins încă din adolescență și cu o voce frumos timbrată, el va da curs atracției pentru teatru, înscriindu-se la Academia de muzică și artă dramatică. Primit direct în anul al treilea de studii, aici o are ca maestră pe Lucia Sturdza Bulandra. O emotivitate pe care nu și-o poate domina îl împiedică să continue cariera, desfășurată, atât cât a fost, în două etape (1929–1931 și 1945–1947). A jucat la Teatrul Nostru, condus de Dina Cocea, dar și pe scena Teatrului Național din București. S-a manifestat și ca pictor, fiind premiat la Saloanele oficiale din 1942 și 1947. Și actoria, prin accentuarea gustului pentru monologul solemn, de ample sonorități, și artele plastice, dezvoltând o anume înclinație către fastul și insolitul imaginii, își pun amprenta pe lirica lui Radu Boureanu, care, decizându-se de estetismul, cu tentă prețios-abstractizantă, al „zborului alb“, alege la un moment dat implicarea decisă, dacă nu și ostentativă, în politic, în social, ceea ce va să însemne „moartea morilor de vânt“.

Debutul în poezie al lui Radu Boureanu se produce în „Adevărul literar“ (1927). Avea să mai colaboreze la „Azi“, „Bilete de papagal“, „Gândirea“, „Lumea“, „Universul literar“, „Vremea“, iar după intrarea în „era proletară“, la numeroase alte publicații; la „Viața românească“ a fost redactor-șef. Dintre volumele de versuri, primul fiind „Zbor alb“ (1939), se cer menționate „Golful sângelui“ (1936), „Cai de Apocalips“ (1939), „Sângele popoarelor“ (1948), măcar și ca să ne amintim cum erau înfierați, în limbaj bolșevic, „fioroșii dușmani ai păcii“, „Moartea morilor de vânt“ (1961), „Cheile soarelui“ (1967), „Albastra umbră a tristeții“ (1986).

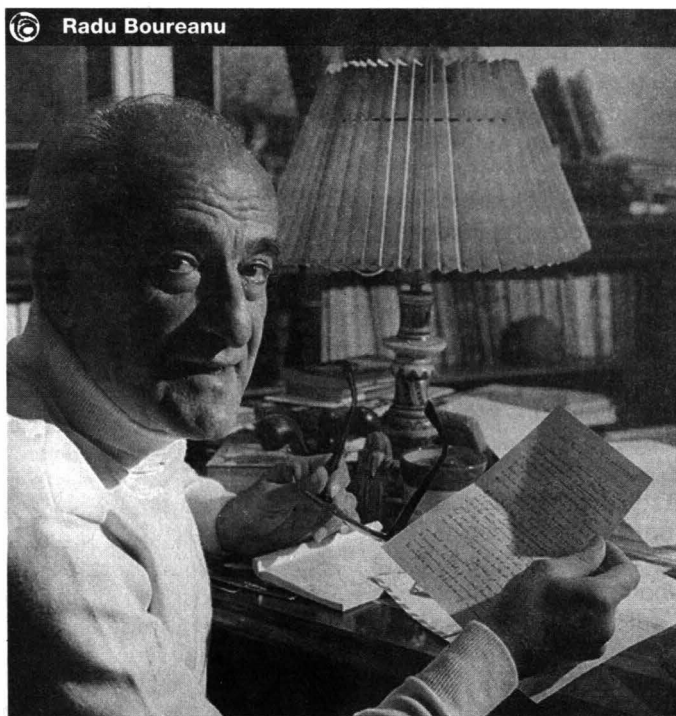
Sensibil la aura de mit, de legendă a realului, poetul, „logofăt de taină“, visează, romantic, la exotice, de neatinse

„tărâmurii cu vedenii“, tânjind, sub raza magică a stelei Aldebaran și într-o viziune picturală, la fabuloase „cetăți de vis“. Imersiunea în fantastic e poate și reversul unui sentiment de neîmplinire care, o dată cu percepția tot mai acută a unui absurd al existenței, imprimă versurilor lui Radu Boureanu o unduire elegiacă. Discursul liric, în care, paradoxal, faconda nu exclude rigorile unui neașteptat eliptism, începe să fie mai agitat, sub urgența tematicii pe care i-o dictează poetului – în stanțe decalibrate artistic – „înfăptuirile“, proclamate demagogic, ale noii orânduiri. Dar peste toate, chiar și peste optimismul de paradă, se împânzește, indisipabilă, „albastra umbră a tristeții“. Ar mai fi de consemnat un basm în versuri, „Harap Alb“ (1974).

Ca traducător, Radu Boureanu are certe preferințe pentru literatura franceză (Arvers, Baudelaire, J.-M. de Hérédia, Mallarmé, Rimbaud, Jean Cocteau), dar mai ales pentru aceea belgiană (Émile Verhaeren, în primul rând, apoi Robert Goffin, Maurice Maeterlinck, Georges Rodenbach și mulți alții); a cizelat versiuni românești pentru sonete de Michelangelo și poeme de Pablo Neruda, Méliusz József, Aleksandr Blok. La fel cu unii (destul!) confrați din epocă, zelosul cântăreț nu pierde prilejul de a se prosterna dinaintea sinistrilor „idoli“ ai vremii, transpunând cu religiozitate „epopeea“ „Stalin“ de Gheorghe Leonidze (dar și un „poem național vietnamez“ publicat de Nguyễn Du). În proză, a făcut tălmăcirii din Lev Tolstoi („Prizonierul din Caucaz“) și A.P. Cehov („Vrăjitoarea“). A tradus, de asemenea, din creația unor nuveliști din Flandra, a transpus în românește romane de M. Constantin-Weyer, Henry de Monfreid, Karinyth Frigyes, Hugo Claus, precum și povestiri pentru copii de Arthur Haulot. „Basmul de primăvară“ **Fata de zăpadă** (1954) de A.N. Ostrovski (din care Boureanu mai traduce alte două piese) anticipează cumva, prin fiorul poetic,

„poemul dramatic“ al scriitorului nostru, **Satul fără dragoste**.

O modulație poematică își dezvoltă povestirile, datând de mai demult și înmănunchate în volumul „Ūstună sau Colina goală“ (1965). La fel, nuvela „Fata din umbră“ (1935), care a primit premiul S.S.R. Alte scrieri în proză („Ceașca“, „Într-o zi de august“) narează, cu vădite intenții demascatoare, anumite episoade din timpul războiului, însușirile negative din conturul, șters, al unor personaje definind, bineînțeles, pe ofițerii nemți. Un amator de himere este eroul din „Enigmaticul Baikal“

Radu Boureanu

(1938), roman ce păstrează o ambiguitate a jocului dintre real și ireal. Un fast al evocării cultivă romanele istorice „Viața spătarului Milescu” (1936) și „Frumosul principe Cercel” (1978).

În rest, note de călătorie („Între Marea Albă și Marea Neagră”, 1964), publicistică (în „Funia de nisip”, 1972, sunt selectate articolele apărute începând din 1933), evocări („Văzuți în oglinda timpului”, 1987), memorialistul amalgamând „fizionomii” și „confesiuni”. Un limbaj pretențios, abstrus face să pară încălcate încercările de teoretizare.

Regretabile, fără doar și poate, sunt primele compuneri dramatice ale lui Radu Boureanu, asupra cărora vom insista mai mult. **Lupii**, de pildă, se aliniază în grotesc-virulentă campanie antititoistă a anilor '50. Acțiunea se desfășoară undeva, în Banat, într-o zonă de frontieră. Se produc acolo tot felul de diversiuni, menite a destabiliza situația din regiune, semn că Tito, „sălbatică fiară”, nu renunță la „visul de anexare” a acestui teritoriu. Agenți plătiți de patroni lipsiți de scrupule de peste ocean se căznesc să aducă în munți armament, pentru întărirea rezistenței anticomuniste (iată deci încă o mărturie – de rea-credință, dar mărturie!). Planurile sunt, firește, zădărnice de apărătorii fără de prihană ai regimului, convinși, în necruțătoarea lor îndeletnicire, că „lupii lui Tito” vor fi curând zdrobiți. Un stil lozincard susține această falsificatoare tramă.

Tot în Banat se petrece întâmplarea din pieseta **Fata de pe Mureș** (1954). Roșcat, făcos și hain, măcelarul Gheza vrea zor-nevoie să se însoare cu juna Piroșca, fără să-i pese de ostilitatea fetei. Uritul casap nu-i numai un „curtezan” abuziv, ci și un dușman al poporului, dosind arme pentru cine știe ce scopuri mișelești. Într-o scenă dominată de efecte meteo (fulgere, tunete), odiosul e arestat de grănicerii care, la fel ca securiștii din **Lupii**, veghează necurmat. Ca în atâtea alte lucrări mincinoase ale vremii, o comunistă, Zora, umblă să convingă oamenii de răul ce îi așteaptă dacă se înscriu în gospodărie. Unii dintre cei șovăitori au, împotriva voinței autorului, și replici de bun-simț.

Cazul Bennet (1954), piesă al cărei coautor este Horia Deleanu, pornește de la un proces de răsunet în epocă – procesul soților Rosenberg. Inginerul Joe Bennet, persecutat pentru vederile lui de stânga, acuzat de a fi transmis rușilor secretul bombei atomice, e azvârlit, împreună cu soția, în temuta închisoare Sing-Sing. Peste tot, muncitorimea, dovedind o conștiință politică înaintată, organizează mitinguri, protestând hotărât și demascând „monstruoasa înscenare” pusă la cale de reprezentanții monopolurilor. Sentința, pregătită dinainte, e în optica lui Radu Boureanu o „crimă judiciară”, nevinovatul – vorba vine – cuplu fiind condamnat la moarte. Oarecum reconfortante în toată această antipatică urzeală apar învinuirile aruncate, la tribunal, de un personaj adică negativ (Saxinar) comuniștilor, cărora li se impută lipsa de patriotism, dar și alte culpe, generate de oarba lor rusofilie. Gura păcătosului...

Cu o vagă alură de farsă, plasată în mediul rural, **Asta e nora pe care o vreau** (1962) e o însăilare pentru teatrul de amatori. Sunt de tot hazul (involuntar) lamentațiile Voicăi, o aprigă luptătoare pentru dezvoltarea sectorului agricol. Oponentul ei, Simion, un ins, vezi bine, mai conservator din fire, pune mereu stavilă elanurilor investite de vrednica femeie în chestiunea „incubatorului”. Până la urmă, totul, inclusiv idila dintre Costin și Maria, se rezolvă cu zâmbetul inevitabil ce se lățește, bobletic, pe spălăcitele chipuri.

Poemul dramatic în versuri **Satul fără dragoste** (1966) marchează, față de indecențele pomenite, o netă schimbare de registru. E un basm, împletind feeria cu ecoul de baladă. În satul „din vale”, aflat sub puterea funestă a unui blestem, „blestemul iazmelor crijece” („crijec” însemnând „cruciat”), flăcăii par să se fi moleșit din cale-afară, pierzându-și darul vitejiei. Vrăjitoarea cea rea, castelana răzbunătoare din Munții Hartz, le-a încâtușat orice pornire spre „faptele de paloș”. Nohai cruzi și lotri prădalnici năpădesc fără să întâmpine vreo împotrivire prin locurile unde odinioară Glad, Menumorut și Gelu băgau spaima în vrăjmași. Umbrele îndurerate ale neînfricaților voievozi deplâng această vlăguire, pe care o judecă aspru și nălucile unor haiduci – Miheu Copilul, Toma Alimoș, Pinteau Viteazul, Român Grue Grozovanul. Dar diafana Rază de lună și Alimon Voinicul vor spulbera, cu forța lor magică, Răul (simbolizat prin stafiile agresive ale veneticilor, prin sinistra Femeie în negru, ca și prin veninosul Piele de șarpe), redând feciorilor virtutea atâta vreme amortită. Fetele, care îi luau în răs pe tinerii abulici, prind a-i îndrăgi ca și mai înainte, dragostea pogorând iarăși în „satul fără dragoste”. Flăcăul chipeș, Vlad, și Fata frumoasă, Fira, se regăsesc după o suită de peripeții pentru a nu se mai despărți niciodată. Fără noroc rămâne, împotriva canoanelor basmului – dar amintind de piesa **Înșir' te mărgărite** a lui Victor Eftimiu – doar Zmeu plâpând. Un Zmeu melancolic, care își pilește ghearele cu gresie și nascocoște stihuri pentru Iniia Diniia. E accentul de umor al unui text în care lirismul de esență folclorică irigă o ambianță pătrunsă de livresc.

O piesă cu indiscutabile elemente de conformism, dar oferind și posibilitatea unei lecturi în spectru parabolic, este **Casa umbrelor** („Teatrul”, 1988). Într-o „casă cu trei băieți”, o mamă orgolioasă și fără suflet, Theodora, își exercită vocația dictatorială sufocând personalitatea fiilor, reduși la inerția unui „sclavaj moral”. Decizi într-un târziu să devină ei înșiși, atât Alexis, doctorul, cât și Valentin, pianistul, se răzvrătesc, însă nu pe față, preferând să plece într-ascuns. Jenant, își face loc logosul moralizator adresat acelor medici care se cuibăresc în confortul unor cabinete din Capitală. Singur Călin, arhitectul tarat căzut în alcoolism, nu găsește o soluție de salvare și se sinucide, la fel ca sora, Beatrice, a cărei fantasmă obsedantă bântuie memoria sfâșiatei familii. Un rol interesant, în această piesă a lui Radu Boureanu, îl are **privirea** celor angrenați în conflict: scrutătoare, mândră, avidă, rece, tăioasă. Nu la fel de expresive sunt schimburile de replici.

FLORIN FAIFER